

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

FEN - EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

HAMAMCI ÜLFET ROMANININ İNCELEMESİ

1998 - 99 ÖĞRETİM YILI

MEZUNİYET ÇALIŞMASI

HALİL RUSO

950942

**ÇALIŞMANIN DANIŞMANI: Doç. Dr. Bülent
Yorulmaz**

HAZİRAN 1999

LEFKOŞA/K.K.T.C.

ÖNSÖZ

Dört yıldır eğitim görmekten gurur duyduğum Yakın Doğu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden bu yıl mezun oluyorum. Mezuniyet çalışması olarak da Tanzimat sonrası dönemin özgün yazarı Ahmet Rasim'in Hamamcı Ülfet adlı eserini seçtim.

Bu eseri seçmemdeki en önemli amaç, eserdeki maddi unsuru görüp o günün yaşam tarzı hakkında bazı bilgiler edinmektir. İlk kez 1898 yılında basılan bu eser o dönemin yaşam tarzının değişik yönlerini en çarpıcı biçimde gözler önüne sermektedir.

Romanın çeşitli bölümlerinde çeşitli eşyalara, kıyafetlere, yemeklere, mekanlara ve süs eşyalarına rastlamak mümkün. Bunların bir kısmı günümüzde de kullanılan, bilinen eşyalar olmakla beraber bir kısmı da bizlerin tamamen yabancı olduğumuz, kullanmaktan vazgeçtiğimiz eşyalardır.

Hamamcı Ülfet'i okurken amacım maddi kültür üzerine bir çalışma yapma olmasına rağmen bunun yanında çok değişik fikirler de görmüş oldum. O dönem insanının giyinmesi, hamam alemleri, hamamda yenen yiyecekler ve çeşitli eşyaların yanında özel hayatlarından da bir kesitle bilgilenmiş oldum. Konak hayatının dıştan görünüşü ile içerisinin farklı olduğu gibi. Eseri okurken özellikle günümüzde kullanılmayan eşyaların ve kıyafetlerin söz konusu olduğu bölümlerde kelimelerin anlamını bulabilmek açısından biraz zorlanmama rağmen yine de faydalandığım kaynaklar sayesinde bu işlem de zevkli hale gelmiş oldu.

Bu çalışmayı yaparken karşılaşılan tüm zorluklara ve çekilen tüm sıkıntılara rağmen zevkli geçmesinde en önemli etken üstat Ahmet Rasim'in özgün anlatımıdır. O kendine özgü ifade tarzıyla bu eseri son derece kolay anlaşılabilir bir şekilde kaleme almıştır.

Yazımın sonunda dört yıl boyunca bize son derece faydalı bilgiler veren, bugünlere gelmemizde büyük emekleri olan, bizler için ellerinden gelen herşeyi yapan başta bölüm başkanımız ve dekanımız Doçent Doktor Sayın Bülent Yorulmaz olmak üzere tüm hocalarıma ve tüm Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü personeline sonsuz sevgi ve şükranlarımı sunar, teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER :

Giriş	: 4
Yazarın Hayatı	: 5
Yiyecek, içecek, kıyafet ve eşyalarla ilgili unsurlar	: 8
İndeks	: 12
Kaynakça	: 15

GİRİŞ

Yakın Doğu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü kapsamında yapılan bu çalışmada Ahmet Rasim'in Hamamcı Ülfet isimli eseri incelenmiştir.

Eski dönemin İstanbulunun aksedildiği eserde dönemin yaşam tarzı da değişik bir boyutla yansıtılmıştır. Ağırlıklı olarak o dönemin eğlence yaşamını ele alan yazar, bunun yanında hamam sefalarını ve evlenmeleri de okuyucusunun bilgisine sunmuştur.

Arba Yayınları tarafından "Ahmet Rasim Bütün Eserleri" başlığı altında 1987 yılında İstanbul'da basılan eserde yazarın anlatımıyla birlikte o dönemde kullanılan çok değişik eşyaları da tanıma fırsatını buldum. Genel indeksteki sayfa numaraları eserin bu baskısına aittir.

AHMET RASİM

(İstanbul 1864 - İstanbul 1932)

Türk yazar gazetecisi ve tarihçisi. Menteşoğulları ailesinden Kıbrıslı Posta ve Telgraf memuru Behaeddin Efendinin oğlu. Babası, kendilerini terk ettiğinden küçük yaşından itibaren güç şartlar altında yetişti, akraba ve yakınlarının himayesinde büyüdü, eniştesi Laz Mehmet Beyin ölümünden sonra Darüşşafaka'ya girdi (1875). Darüşşafakayı birincilikle bitirdi (1883). Posta ve Telgraf nezaretine girdi. Memuriyet hayatı kendisini tatmin etmediği için, daha öğrenciyken yakınlık duyduğu gazeteciliğe başladı. Bu faaliyet milletvekili olarak meclise girdiği tarihe kadar (1927), bütün ömrünce sürdü. Kısa süreli bazı öğretmenlikleri dışında hiç bir memuriyet kabul etmedi. Abdülhamid II zamanında iki defa Maarif Nezareti Teftiş ve Muayene encümeni üyeliğine tayin edildi fakat bu işten de çabuk ayrıldı.

Ahmet Mithat Efendinin teşviki ile basın hayatına atıldı. İlk yazısını Tercüman-ı Hakikat'ta yayımladı. Bundan sonra Ceride-i Havadis'e girdi. Ayrıca Berk, Envar-ı Zeka, Güneş, Gülşen, Sebat, Hamiyyet, Sa'y, Şafak gibi dergilerde edebi ve fenni tercüme yapıyordu. İlk büyük hikaye ve nesirlerini Servetifünun'da yayımladı. Ayrıca Resimli Gazete, Mekteb, Maarif, Hazine-i Fünun ve Musavver Fen ve Edeb dergileriyle, İkdam, Malumat, İrtika gibi gazetelerde de makale, sohbet, şiir ve tercüme neşrettikten sonra Sabah gazetesinde çalışmaya başladı. İstibdat devrinde imzalı, imzasız bazen de takma adla çeşitli yazılar yazdı.

Ahmet Rasim de yetiştiği dönemdeki benzerleri gibi yazı hayatına Fransızcadan manzum ve mensur tercüme yaparak, hikayeler ve şiirler yazarak başlamıştır. Gazeteciliği meslek olarak benimsedikten sonra da bu türde eser vermeyi sürdürmüş, ancak yazar kişiliğini bulunca bir daha bu alanda kalem oynamamıştır. Hikaye ve roman türündeki eserlerinde realist temele dayanan romantik bir anlayış egemendir. Dönemin birçok yazarında görülen bu eğilime Ahmet Rasim'de uymuştur. Dil ve üslup bakımından geleceğin Ahmet Rasim'ini haber veren bu hikaye ve roman denemeleri olay örgüsü ve kurgu bakımından oldukça zayıftır. Edebi açıdan da fazla bir önem taşımazlar.

Hanımlara Mahsus Malumat'ta Leyla Feride adını kullanıyordu. İkinci Meşrutiyetten sonraki çalışmalarına yine Sabah'ta devam etti. Bu arada Hacivad; Hüseyin Rahmi ile birlikte çıkardıkları Boşboğaz gibi mizahi dergilerde ve Şura-yı Ümmet, Resimli Kitab, Donanma; Birinci Cihan savaşında Tasvir-i Efkar; mütareke yıllarında Zaman, Vakıf ve Yedi Gün'de yazdı. Mesul müdürü bulunduğu Yedi Gün gazetesinde Mehmed VI (Vahdeddin) aleyhinde çıkan bir yazı dolayısıyla tevkif edildi ve divanı harbe verildi. Siyasi olayların çok süratle gelişmesi, bu dertten onu çabuk kurtardı. Cumhuriyet devrinde İleri, Vakıf, Akşam, Cumhuriyet gazetelerinde ve çeşitli dergilerde yazmaya devam etti.

Ahmet Mithat efendinin açtığı yolda giden ve okuyucularının kültürlerini arttıracak her şeyden bahsetmeyi kendine vazife edinen Ahmet Rasim'in yüz kırk kadar eseri vardır. Fonograf (1886), Elektrik (1888), okullar için alfabe, gramer, tarih, hesap gibi fenni konular yazmış, Camille Flammarion, Carmen Sylva, H. Sienkiewicz, Richepin, Jules Verne, Sven Hedin'den tercüme yapmıştır. Birçok fen bilimleri ile ilgili yazılar yazar ve tercüme yapar. Çok meraklı ve araştırmacı bir yazardır.

Romantik aşk hikayeleri ve basit aile facialarını konu alan roman ve hikayeleri ise İstanbul hayatına ait renkli ve realist tasvirleri bakımından dikkate değer.

İlk Sevgi (1891), Güzel Eleni (1892), Meyl-i Dil (Gönül Kayması) -1892- , Tecarib-i Hayat (Hayat Tecrübeleri) -1892- , Mektep Arkadaşım (1895), Nakam (Meramına Eremeyen) -1898- , Askeroğlu (1899) eserlerinin en önemlilerindedir. Şaire Nigar binti Osman'a ithaf ettiği üç ciltlik Kitabe-i Gam (Gam Yazıtı) -1899- ve dört ciltlik Ömr-i Edebi (1899 - 1902) adlı hatıraları ayrıca nesir tenkitleri, bazı hikaye ve makaleleri de mevcuttur.

Ahmet Rasim'in gezi izlenimleri de kendine has bir tat taşır. Bunların bir bölümü Muharrir Bu Ya ile Anılar ve Söyleşiler'de yer almıştır. Bu türdeki tek kitabı ise Romanya Mektupları'dır. Zengin bir kelime hazinesine dayanan yalın söyleyiş Ahmet Rasim'in en güçlü özelliğidir. Ahmet Rasim'in yarım kalmış iki de sözlük çalışması vardır. Bunların tamamlanıp gün yüzüne çıkamamış olmaları Türkçe bakımından büyük bir kayıptır.

Edebi eserlerinin dili daha ağırdır. Bu bakımdan dönemin öbür yazarlarından farklı özellikler taşımaz. 1890'larda bir ara hızlanan dil tartışmalarına da karışan Ahmet Rasim, Edebiyat-ı Cedide'nin sanatlı, süslü, Arapça ve Farsça'dan yeni kelimeler, tamlamalar türetmeye kadar varan aşırı tutumunu şiddetle eleştirmiştir. Öte yandan yine o yıllarda yeni yeni filizlenen milli edebiyat akımının savunduğu dile özellikle de köye yönelik temalarına karşı çıkmış, bu kaba dille ve bu temalarla edebiyat yapılamayacağını ileri sürmüştür. Düşünce alanındaki bu tavrına karşın Ahmet Rasim halk dilinden, yalın söyleyişten hiçbir zaman vazgeçmemiş, bu yönüyle akım olarak karışmasa bile milli bir edebiyat meydana getirme yolundaki çabalara doğal olarak katkıda bulunmuştur. Hiçbir yazarın izinden gitmemiş, daha sonra da hiçbir yazar tarafından taklit edilememiş olması haklı olarak ona Türk Edebiyatında ve basın tarihinde seçkin bir yer kazandırmıştır.

Meşrutiyetten sonra tarihi konuları da işledi ve idadilerde okutulmak üzere dört ciltlik Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi'ni (1910 - 1912) yazdı. (Bu eser yeni harflerle ilk defa olarak 1966 yılında Meydan gazetesinde yayımlandı.) Bu eserin asıl kıymeti, faide başlığı ile verdiği dip notlardır. Bu notlarda eski devirlerin örf ve adetlerine, askeri ve idari teşkilat, teşrifat usulleri ve tarihi terimlere dair bilgi verir. Tarih ve Muharrir (1913), İki Hatırat, Üç Şahsiyet (1916), İstibdattan Hakimiyeti Milliye'ye (2C, 1924, 1925) tarihi eserlerindedir. Edebi şahsiyetler hakkında hazırladığı monografilerde sadece Şinasi'ye ait olanı yayımlanmıştır: Matbuat Tarihinde Medhal, İlk Büyük Muharrirlerden Şinasi (1927).

Ahmet Rasim, müşahade kabiliyeti ile Adbülhamid II devrinin İstanbul'unu, bütün özellikleri ile eserlerine geçirir. Şehir Mektupları (4C, 1912-1913), Makalat ve Musahabad (Makaleler ve Sohbetler) -1909- , Menasib-i İslam (İslamın Rütbeleri) -12C, 1909-1910-, Eşkal-i Zaman (Zamanın Şekilleri) -1918-, Cidd-ü Mizah (1902), Gülüp Ağladıklarım (1924), Muharrir Bu Ya (1927) adlı eserleri fıkraları arasında sayılabilir. İki ciltlik Fuuş-ı Atik (Eski Fuuş) -1924-, eski zevk alemlerini anlatan Beyoğlu hayatının realist bir panoramasıdır. Falaka (1927) mahalle mekteplerinin, Şair, Muharrir, Edib (1924) kitapçıları, gazetecileri, yazarları ile Babıali'yi, Romanya Mektupları (1916) ise Romanya seyahatinin hikayelerini anlatır.

Yazdığı eserlerin bütününe bakıldığında yaşadığı dönemin her tabakadaki insanını o insanın sosyal hayatını bulmak mümkündür. Özellikle hatıra ve makale türündeki eserlerinde İstanbul'un basın hayatı, eğlence yerleri, çarşıları, pazarları en kıyta sokak ve mahalle araları, orada yaşatan insanların aralarında geçen olayları çok realist bir gözle kaleme alır. Anlattığı olayı göz önünde canlandırmada büyük bir ustalık gösterir ve en ince ayrıntısına kadar her şeyi anlatır.

Bu çok çeşitli sahalardaki eserlerin müşterek özelliği Ahmet Rasim'in okuyucuyu ilk eserlerinden itibaren çeken, sade, yumuşak ve kıvrak üslubudur. Bütün hüneri, samimi ve sıcak bir ifade kullanarak, okuyucu ile her konuda sohbet etmesidir. Edebi mektep ve cereyanların dışında kendine has bir üslup yaratmış olan yazar, ölçülü ve zarif mizahı ile kaleme aldığı eserlerinin geniş halk kitlesi tarafından daima zevkle okunmasını sağlamıştır.

Alaturkanın bütün inceliklerini bilen Ahmet Rasim, aynı zamanda altmış kadar da şarkı bestelemiştir. Suzinak, segah, uşşak, rast makamlarındaki bu şarkılardan çok güzel olanları vardır.

YİYECEK, İÇECEK, KIYAFET VE EŞYALARLA İLGİLİ UNSURLAR

A

Akik :İçiçe çeşitli renk halkalarıyla bölünen kalseduan kuars cinsinden kıymetli taş.

Ayna :Işıkları yansıtan cilalı, sırlı cam.

B

Binek Taşı :Saray, konak ve han gibi büyük binaların kapı önlerinde, birkaç basamaklı olarak yapılan set şeklinde sahanlık.

C

Car :Kadınların boydan boya örtündükleri çarşaf.

Ç

Çanak :Pişirilmiş topraktan yapılmış küçük, yuvarlak ve yayvan kap.

D

Dantela :Elbise, çamaşır,örtü v.b. eşyalara süs olarak dikilen ve çeşitli ipliklerle değişik biçimde örülen seyrek dokuma

E

Entari :Çamaşır üzerine giyilen ve genellikle tek parçadan oluşan kadın giyeceği.

F

Fanus :Süslü, uzun ayaklı fener.Saat, mikroskop gibi tozdan korunması gerekli olan eşyaların üzerine kapatılan yarım küre şeklindeki veya şamdanların rüzgardan sönmelerini önlemek için mumun üzerine konulan değişik şekillerdeki camdan koruyucu.

Ferace :Genellikle kadınların sokağa çıkarken giydikleri mantoya benzer elbise.

Futa :İpek peştemal.

G

Göbektaşı :Hamamların ortasındaki büyük ve yüksekçe mermer set.

Gömlük :Kadınların elbise altına giydikleri değişik biçimlerde, ince kumaştan yapılmış iç çamaşırı.

H

Hah :Yere, duvara veya mobilya üzerine yaymak için kullanılan, yün veya ipekten yapılmış, kısa tüylü, örme veya dokuma yaygı.

Hamam :Yıkanılacak yer.

Harem : Saray ve konak gibi büyük evlerin yalnız kadınlara, cariyelere, odalıklara ayrılan bölümüne verilen ad.

Havlu : Üzerinde ince iplikçik halinde tüyleri bulunan ve kurulanmaya yarayan bez kumaş.

Helva :Çoğunlukla yağ, şeker, un veya irmik karışımından yapılan tatlı.

Hotoz :Eskiden kadınların süs olarak başlarına taktıkları renkli başlık.

K

Kase :Cam, çini, toprak v.b. den yapılmış derince çanak.

Kiler :Yiyecek içecek v.b. erzağın saklandığı oda, dolap, ambar v.b. yer.

Kola :Çamaşırların sert ve parlak olması için, ütü sırasında kullanılan, suda erir bir cins nişasta.

Kolluk :Gömlek veya uzun kollu elbisenin iliklerinin dar kısmı, manşet.

Konak : Büyük ve gösterişli ev.

Konsol :Üzerinde mermer tabla ve ayna bulunan, duvara dayalı kullanılan, çekmeceli, yüksek dolap.

Kurna :Hamamlarda musluk altında bulunan ve su biriktirme için kullanılan mermer veya taş tekne.

Kuşak :Kadınların ve erkeklerin bellerine bağladığı her türlü ensiz dokuma veya örgü.

L

Lahuraki :Lahur şalına benzer şekilde dokunmuş bir çeşit kumaş.

Laterna :Bir kolun çevrilmesiyle çeşitli havalara çalınan sandık biçiminde çalgı.

M

Minder :İçi yumuşak bir madde ile doldurularak dikilen ve üzerine oturmaya veya yaslanmaya yarayan şilte.

N

Nalın :Hamam gibi zemini ıslak yerlerde giyilen, üstü tasmalı ve yüksekçe ayakkabı.

Natır :Kadınlar hamamında hizmet eden kadın.

O

Oya : İğne, firtike, tığ veya mekikle yapılan, malzeme olarak genellikle ipek ibrişim kullanılan ince örgü.

Ö

Örme :Örülerek yapılmış olan.

P

Pastırma :Tuz, çemen ve et karışımının bastırılarak güneş veya ıste kurutulmuş şekli.

Patiska :Genellikle pamuktan sık bir şekilde dokunmuş düzgün bez.

Perçem :Kakül. Alnın üzerine dökülen kısa kesilmiş saç.

Perde :Bir açıklığın önüne, görüşü veya ışığı engellemek veya bir şeyi gizlemek için genilen örtü.

Peş :Bazı eteklerin yanlarına eklenen parçalara verilen ad.

Peştemal :Hamamda örtünmek ve kurulanmak için kullanılan ince dokuma.

Piyaz :Haşlanan kuru fasulyenin üzerine ince doğranmış ve tuzla ovulmuş soğan ve maydanoz katıldıktan sonra zeytinyağı ve sirke dökülerek yapılan fasulye salatası.

R

Rastık :Kadınların kaşlarını ve saçlarını boyamakta kullandıkları siyah boya.

Reçel :Meyveleri şekerle kaynatarak hazırlanan tatlı.

S

Sedir :Üstüne minder veya şilte döşenen ve dayanmak için yastıklar konulan kerevet.

Söğüş :Haşlandıktan sonra sudan çıkarılarak soğuk yenen et. Üzerine yağ ve limon konulmadan sadece doğranarak sofraya getirilen domates, hıyar v.b. sebzeler.

Sucuk :İçine baharlı maddeler konularak yoğrulan et kıymasının, kurutulmuş bağırsaklara doldurulmasıyla yapılan bir çeşit yiyecek.

Sürme :Kırpık diplerine sürülen siyah toz.

Ş

Şalaki :Şalı andıran, yünlü taklidi bir kumaş türü.

Şalvar :Genellikle bol ağı, bele bir uçkurla bağlanan geniş üst donu.

Şamdan :İçine mum yerleştirilen destek.

T

Tas : Hamamda su dökünmek için kullanılan bakır kap.

Testi :Kulplu, geniş gövdeli, dar boğazlı, emzikli veya emziksiz olabilen topraktan su kabı.

Turşu :Bazı sebze ve meyvelerin tuzlu veya sirkeli suda oluşan tadı ekşi yiyeceklerin genel adı.

Y

HAZRET BAKİMİN HANIMININ ÜLFE İLGİLİ GENEL İNDEKS

Yakalık :Erkek gömleklerinin üzerine takılan eğreti yaka.

Yaşamak :Kadınların ferace giydikleri vakit kullandıkları, gözleri açık bırakan, ince yüz örtüsü.

Yazma :Nakışın yerini alan bir cins boyalı dokuma.

Yemeni :Eskiden Yemen'de yapılan veya Hindistan'da yapılıp Yemen yoluyla gelen, kalıpla basılıp, elle boyanmış, mendil gibi kullanılan veya kadınlar tarafından başa bağlanan tülbent.

Z

Zeytinyağlı dolma :Zeytinyağı ile pişirilmiş dolma.

AHMET RASİMİN HAMAMCI ÜLFET ROMANIYLA
İLGİLİ GENEL İNDEKS

<u>Kelime</u>	<u>Sayfa</u>
A	
Akik	54
Ayna	26,53
B	
Binek Taşı	66
C	
Car	62
Ç	
Çanak	26
D	
Danyela	23
E	
Entari	24,37,54,55,57,62,67
F	
Fanus	26
Ferace	22,23,24,29,32,33,43,62
Futa	63
G	
Göbektaşı	63
Gömlek	62

H

Hah	26
Hamam	36,53,54,56,62,69
Harem	30,50
Havlu	55
Helva	58
Hotoz	24,53

K

Kase	26
Kiler	32,36
Kola	25
Kolluk	25
Konak	54
Konsol	26
Kurna	63
Kuşak	23,54

L

Lahuraki	37
Laterna	69

M

Minder	26,58
--------	-------

N

Nalın	37,54,55,57,62
Natır	33,37,54,55,56,57,62,64

O

Oya	53,54,55
-----	----------

Ö

Örne	23
------	----

P

Pastırma	58
Patiska	26
Perçem	32
Perde	26,34
Peş	23
Peşemal	37,58,69
Piyaz	58

R

Rastık	24,32,57
Reçel	58

S

Sedir	58
Söğüş	58
Sucuk	58
Sürme	32,37,57

Ş

Şalaki	57
Şalvar	37
Şamdan	34

T

Tas	55
Testi	26
Turşu	58

Y

Yakalık	25
Yaşmak	22,24,29,43,53,54
Yazma	53
Yemeni	22,37,53,54,56

Z

Zeytinyağı Dolma	58
------------------	----

KAYNAKÇA :

- 1.Hamamcı Ülfet.Ahmet Rasim.İstanbul,1987.
- 2.Meydan Larousse.Büyük Lugat ve Ansiklopedi.İstanbul,1992.
- 3.Büyük Kültür Ansiklopedisi.Başkent Yayınları.Ankara,1984.
- 4.Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu Yayınları.Ankara, 1983.